

85-годдзе Аляксандра Баршчэўскага

Аляксандар Баршчэўскі нарадзіўся 2 лістапада 1930 г. у вёсцы Бандары на Беласточчыне. Пасля атрымання сярэдняй адукацыі вучыўся ў сельскагаспадарчай школе ў Бельску-Падляшскім, на ўніверсітэцкіх падрыхтоўчых курсах у Любліне (1949–1951), штудзіраваў расійскую філалогію ў Лодзінскім універсітэце (1951–1955). Сваю навуковую кар’еру пачаў у 1956 г. на Кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта. Кандыдацкую дысертацыю *Jakub Kotas – dzieje twórczości 1906–1930* абараніў у 1966 г., а доктарскую *Białoruska obrzędowość i folklor wschodniej Białostoczczyzny* – у 1986 г.

Апублікаваў чатыры навуковыя манаграфіі (*Białoruska obrzędowość i folklor wschodniej Białostoczczyzny*, Białystok 1990; *Ignacy Dworczynin – białoruski polityk i uczonego*, Warszawa 1990, у сааўтарстве; *Творцы беларускага літаратурнага руху ў Польшчы. 1958–1998*, Мінск 2001; *Беларуская эміграцыйная пісьмовасць*, ч. 1, Варшава 2004), універсітэцкі падручнік (*Historia literatury białoruskiej*, cz. 1: *Folklor*, Warszawa 1976; cz. 2: *Okres Rusi Kijowskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Warszawa 1981), шэраг школьных дапаможнікаў, больш за сто навуковых артыкулаў, прысвечаных актуальным пытанням беларускага літаратуразнаўства і фалькларыстыкі. У 1970–1980-гг. актыўна друкаваўся ў беластоцкай газеце “Ніва” як публіцыст.

У 1975–2004 гг. А. Баршчэўскі быў кіраўніком Кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта. У 1959–1980 гг. – старшыня праўлення Беларускага літаратурнага аб’яднання “Белавежа”. Актыўна ўдзельнічаў у працы Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы (старшыня ў 1982–1990 гг.). У 1998 г. разам з Альбертам Барташэвічам заснаваў пры Кафедры часопіс “Acta Albaruthenica”.

Літаратурную творчасць А. Баршчэўскі пачаў у 1956 г. Выступае як паэт, перакладчык, прэзаік, драматург, публіцыст. Свае вершаваныя і прэзаічныя творы звычайна падпісвае псеўданімам Алесь Барскі, публіцыстычныя і сатырычныя – А. Баравы ці А. Чабор. Выдаў тры зборнікі паэзіі (а таксама тры томікі выбранага), кнігу прозы (*3 пабачанага і перажытага*, Мінск 1992), шэраг кніг перакладаў (*Diabelskie skrzypce. Baśnie białoruskie*, Warszawa 1973; *Niewyczerpany dzban. Baśnie ziemi mińskiej, smoleńskiej, mohylewskiej, grodzieńskiej i Polesia*, Warszawa 1976; *Piatruś Brouka, Nad ojczyzną rzeką: poemat*, Mińsk 1983; *Mocarni czarodzieje. Baśnie rosyjskie*, Warszawa 1984; *Janka Kupała, Poezje wybrane*, Warszawa 1984; *Janka Kupała, Ona i ja: poemat*, Mińsk 1985; *A. Pysin, W słonku*, Mińsk 1985; *Tosi, tosi łapki: ludowe kołysanki, śmieszki, zabawy, wyliczanki*, Mińsk 1985; *Zaklęte barwy stepu. Baśnie ukraińskie*, Warszawa 1987; *Walancin Łuksza,*

Drzewo przyjaźni: wiersze i bajki, Mińsk 1990; *Diabelskie wesele: bajki z Pole-sia*, Poznań 2013 і інш.).

Творчая спадчына Алеся Барскага – аднаго з самых таленавітых і самабытных беларускіх паэтаў другое паловы XX стагоддзя – да сённяшняга дня, на жаль, застаецца маладаступнай, маладаследаванай і – як вынік гэтага – недастаткова ацэненай, бо беларускае савецкае літаратуразнаўства амаль не цікавілася даробкам “белавежан” (беларускіх літаратараў, якія жывуць у Польшчы). Апрача артыкула-прадмовы Міхася Тычыны да томіка выбранага (2011) цяжка ўвогуле знайсці што-небудзь больш-менш вартаснае. Праўда, даследаванні польскіх літаратуразнаўцаў (Яна Леаньчука, Фларыяна Няўважнага, Тэрэзы Занеўскае, Бэаты Сівак) у пэўнае ступені кампенсуюць “недапрацоўкі” беларускіх, але ўсё ж яны дэманструюць адно толькі польскі бок бачання мастацкага свету беларускага паэта.

Мы, добра ведаючы, што большасць тэкстаў Алеся Барскага апублікавана, тым не менш кажам пра маладаступнасць ягоных твораў, бо выдаваліся яны звычайна ў Беластоку і ў Беларусь – за рэдкім выключэннем – не траплялі. Толькі ў 1965 г. трыццаціпяцігадовы паэт, аўтар некалькіх сотняў вершаў, а таксама зборніка *Белавежскія маты-вы* (Беласток 1962), дачакаўся публікацыі сваіх тэкстаў у Мінску: чатыры ягоныя вершы надрукаваў часопіс “Полымя” (№ 4). Уласнага ж “мінскага” зборніка давялося чакаць яшчэ дзесяць гадоў.

Увесь гэты час Алесь Барскі актыўна працаваў на паэтычнай ніве, выдаў свой другі вершаваны зборнік (*Жнівень слоў*, Беласток 1967), які асобныя гісторыкі літаратуры называюць самым значным дасягненнем беларускага паэтычнага слова на Беласточчыне; у альманаху “Белавежа” (Беласток 1971) надрукаваў тры найцікавейшыя нізкі вершаў: *Палетак*, *Пад дрэвам*, *Мадонны* (на нашу думку, падобнага яшчэ не было ва ўсёй беларускай савецкай паэзіі). Але, нягледзячы на значныя здабыткі, паэта ў Беларусі ўсё яшчэ “не заўважаюць”: творы Алеся Барскага, з аднаго боку, цалкам пазбаўленыя савецкасці, былі, з другога, прасякнуты беларускасцю і сялянскай духоўнасцю. Творы Алеся Барскага вызначаліся якраз такою вобразнасцю, якую з-за цензуры і самацензуры не мог сабе дазволіць аніводзін беларускі савецкі паэт.

І толькі ў сярэдзіне 1970-х гг. выдавецтва “Мастацкая літаратура” падрыхтавала зборнік беластоцкага паэта *Мой бераг*. З некалькіх сотняў ягоных вершаў было адабрана восемдзесят. Рэдактар перайначваў іх паводле густаў, якія панавалі ў тагачаснай савецкай выдавецкай практыцы. Аднак нават гэта не выратавала кнігу ад разгромнага водгуку “чорнага” рэцэнзента.

І ўсё ж кніжка ў 1975 г. выйшла. Магчыма, паспрыяў намеснік старшыні праўлення Саюзу пісьменнікаў Анатоль Грачанікаў, які хоць і “не адразу ўспрыняў творчую манеру паэта”, але разумеў “права паэта на пошук і нават на рызыку”. Адзначым, што асноўнаю мэтай

рэдагавання было не столькі папраўленне беларускае мовы, колькі клопат пра адпаведнасць твораў савецкім ідэалагічным догмам. У выніку “палепшаныя” тэксты пазбаўляліся як беларускага нацыянальнага духу, так і адметнага аўтарскага стылю.

Тое ж можна сказаць і пра прынцыпы рэдагавання выдадзенага праз дванаццаць гадоў яшчэ аднаго зборніка Алеся Барскага – *Лірычны пульс* (Мінск 1987). Асноваю публікацыі 110 вершаў кнігі сталіся больш за 40 раздзелаў (фрагментаў раздзелаў) паэмы *Блізкасць далёкага* (выдадзенай у Беластоку ў 1983 г.), а таксама вершы са зборнікаў *Белавежскія матывы*, *Жнівень слоў*, беластоцкіх календароў, альманахаў і газеты “Ніва”. Як і ў папярэднім “мінскім” зборніку, заўважаюцца шматлікія рэдактарскія інтэрвенцыі ў мастацкі свет паэта, ягоны стыль. Думаецца, што і фармат выдання, і рэдактарская праўка, і прадмова намесніка дырэктара Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы павінны былі схіліць чытача да думкі пра правінцыйны характар паэзіі беластоцкага літаратара, ягоную другаснасць у параўнанні з карыфеемі тагачаснай беларускай савецкай літаратуры.

Выданне тома *Выбранага* Алеся Барскага ў “Беларускім кнігазборы” ў 2011 г. – гэта, вядома, прызнанне заслугаў паэта на літаратурнай ніве, але адначасна і нівеліраванне ягонага паэтычнага даробку: вершаваным творам “аддадзена” адно толькі дзясятая часта аб’ёму кнігі. Ды і не скажаш, што выбраны найлепшыя тэксты. Але нават і выдатныя вершы, вырваныя з уласцівага ім месца ў нізках, самі назвы якіх выяўлялі глыбінны сэнс, пазбаўляліся значнае долі свае вартасці.

Варшаўскае выданне 2015 г. выбраных вершаваных твораў Алеся Барскага “*І толькі ў мове роднай буду вечны...*” – найбольш поўны збор паэзіі творцы, што – маем надзею – паспрыяе аб’ектыўнаму аналізу ягонага даробку.

Мікола Хаўстовіч
Варшава